

SCIENTOLOGY

EN SAMMENLIGNING MED RELIGIONER I ØSTEN OG VESTEN

PER-ARNE BERGLIE
professor, religionshistorie

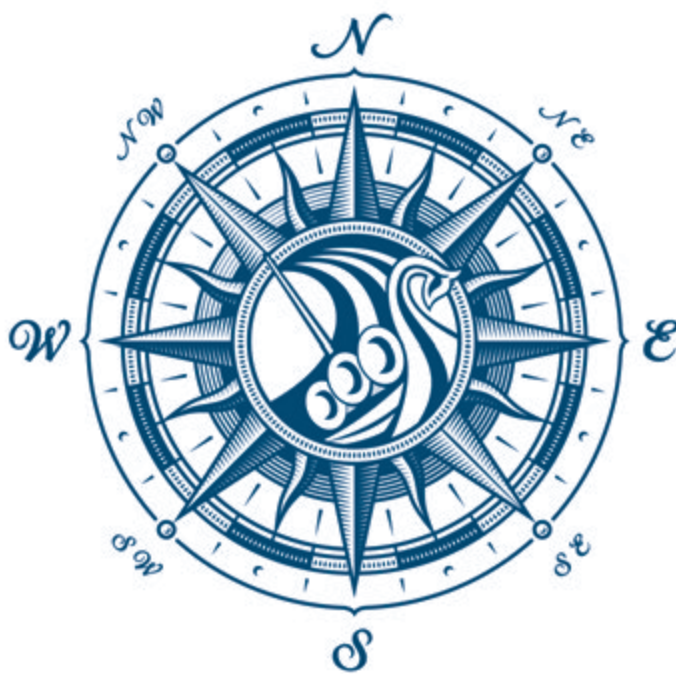
Stockholms universitet
i Sverige

20. mars 1996

SCIENTOLOGY

EN SAMMENLIGNING MED RELIGIONER I ØSTEN OG VESTEN

20. mars 1996

SCIENTOLOGY EN SAMMENLIGNING MED RELIGIONER I ØSTEN OG VESTEN

PER-ARNE BERGLIE
professor, religionshistorie

Stockholms universitet
i Sverige

Som religionshistoriker har jeg blitt bedt om å komme med en oppfatning om Scientologykirken, og jeg kommer hermed med den følgende uttalelsen:

Innledningsvis vil jeg gjerne få påpeke at jeg i min forskning først og fremst har arbeidet med buddhismen i dens ulike regionale former og med tibetansk religion. Men i min utdanning og min undervisning ved seminaret har jeg hatt anledning til å arbeide med og drøfte allmenne spørsmål om religionshistorie. De følgende kortfattede refleksjonene er basert på mine studier av et stort antall skrifter fra Scientologykirken og på et antall religiøse vitenskapelige undersøkelser og diskusjoner om kirken fra forskjellige vinkler, inkludert idéhistoriske samt sosiologi og psykologi.

Blant aktuelle, viktige studier vil jeg spesielt fremheve «*Scientology*» (1994) av Bryan Ronald Wilson, ledende britisk religionssosiolog; «*Fra terapi til religion*» (1994) av Dorthe Refslund Christensen, og artikkelen «*Scientology og indisk*

religion» (Chaos nr. 25, 1994) av Oluf Schonbeck. Jeg har dessuten besøkt kirkens lokaler i Stockholm og snakket med dens representanter der samt hatt andre kontakter, og gjennom dette forsøkt å danne meg en egen forståelse av Scientologykirken.

Scientology ses vanligvis som et eksempel på en «ny religion», en betegnelse som ofte henviser til bevegelser som er skapt i den vestlige verden i dette århundret og som kom til Sverige på 1960-tallet og senere. Med denne betegnelsen henviser man ikke bare til religionens opprinnelse, men antyder også at denne «nye åndeligheten» i mange henseender skiller seg fra eldre kirker, menigheter og sekter når det gjelder begrep, religiøse seremonier, metoder for misjonsarbeid og å skaffe seg nye medlemmer. Det er mulig at betegnelsen «nye religioner» også er et uttrykk for en avstandstagende holdning; at i sin iver etter å «forklare» opprinnelse og utvikling på grunnlag av sosiale og psykologiske analyser, minimerer de muligens nye religioner til funksjoner i disse sosialpsykologiske faktorene. Spesielt i eldre fremstillinger, av forfattere som tilhører eller er nært forbundet med eldre og mer etablerte religiøse samfunn, kan man merke en irritasjon over den «konkurransen» som «ny åndelighet» gir. I visse tilfeller kommer dette til uttrykk gjennom å stemple disse religionene som «sekter» og hevde at de først og fremst tiltrekker unge mennesker under emosjonelle omstendigheter og deretter anstrender seg for å beholde dem med tvilsomme og autoritære metoder. Alle religioner, kirker og religiøse samfunn har på et visst tidspunkt vært «nye» og oppstod mot en eldre og tradisjonell bakgrunn med alt hva dette innebærer når det gjelder misjonsarbeide, å verve nye medlemmer, organisering og spredning av budskapet.

Denne deltakelsen og fokuset på livet her og nå, organisasjonen og det rasjonelle og tekniske vokabularet som finnes i visse «nye religioner», har gjort at representanter fra primært kristne menigheter stiller spørsmål ved om vi kan kalle dem religioner. Den diskusjonen har liten interesse og relevans for en religionshistoriker i dag.

Om man f.eks. bruker en allmenn definisjon av religion – «Religion er overbevisningen om at det foreligger en overnaturlig verden, en overbevisning som først og fremst uttrykkes i trosbegreper av ulike slag som konkret illustreres i ritualer og seremonier og i episke skildringer» (Åke Hultcrantz: «Metodvägar inom den jämförande religionsforskningen», 1973, side 13), fremstår Scientologykirken helt klart og tydelig som en religion. Det finnes dessuten ingen grunn til at en religionshistoriker skal ordne ulike religioner med ulike utgangspunkter langs en verdiskala.

Religioner kan analyseres på mange måter og ut fra flere ulike vinkler og tilnæringsmåter. I denne sammenheng virker det passende å bruke en disposisjon som indikerer variasjoner og nyanser samt graden av fullstendighet. Religionshistorikeren Ninian Smart har i flere verk

arrangert sin presentasjon pedagogisk under sju overskrifter, der hver og en er rettet mot en viss karakteristisk dimensjon av religionen det gjelder. Disse sju dimensjonene er den rituelle og praktiske utøvelsen, den emosjonelle og den som er forbundet med erfaring, mystikken og den fortellende, den filosofiske og pedagogiske, den etiske og juridiske, den sosiale og institusjonelle og til slutt den materielle og estetiske. Ut fra dette mønsteret kan man forsøke å skille ut typiske egenskaper i én enkelt religion på en måte som letter sammenligningen med andre religioner og andre relative sammenligninger.

Denne uttalelsen er ikke det rette stedet å beskrive Scientologykirkens historie, og heller ikke å ta opp problemene med kilders pålitelighet som en religionshistoriker stilles overfor, når man sammenligner bidragene fra den dynamiske grunnleggeren av Dianetics og Scientology, L. Ron Hubbard (1911–1986), fra ulike perioder i hans utvikling. Utviklingen fra Dianetics-terapien til Scientologykirkens doktriner kommer heller ikke til å tas opp. Utgangspunktet når det gjelder kilden til religionen, er helt enkelt det egne bildet som kirken betrakter som representativt.

Den første dimensjonen er den rituelle og praktiske utøvelsen. Her finnes den individuelle, åndelige veiledningen som kalles *auditering*, og Scientologys religiøse utdanning, som kalles *trening*. Her finnes også kollektive ritualer, regelmessige religiøse tjenester og seremonier ved bryllup, barnedåp og begravelser. Auditeringsprosedyren og dens struktur avhenger naturligvis direkte av kirkens syn på mennesket og dets åndelige utviklingsmuligheter, noe som vil bli tatt opp senere. Prinsippet er at individet på en formalisert måte bringes til innsikt i sin åndelige status og hva som hindrer dets utvikling som et åndelig vesen. Gjennom å gjøre slike hindre synlige, settes individet i en posisjon der han kan fjerne disse og komme videre. I dette henseende har den åndelige rådgivningen visse likheter med bestemte terapeutiske aktiviteter, og metoden minner om den som brukes i visse former av buddhisme og hinduisme, som også er basert på et nært forhold mellom lærer og elev samt en vekselvirkning mellom formalisme og intuisjon.

De kollektive religiøse seremoniene virker som de er påvirket av den kristne lære, og er ikke unike i en vestlig sammenheng. Tekstene som styrer utøvelsen av seremonier, gir et verdig og adekvat inntrykk.

Den andre dimensjonen er forbundet med erfaring og er vanskeligere å forstå. Basert på informasjon fra aktive medlemmer av kirken samt utenforstående observatører, gir de kollektive ritualene deltagerne mulighet til å oppleve fellesskap og hengivenhet. Den individuelle rådgivningen kan, i likhet med andre religioner, rettes inn mot de spenningene som kan oppstå under en slik prosedyre, men den kan åpenbart også gi en følelse av lettelse og befrielse.

Den tredje dimensjonen er fortellingen og mystikken. I dette henseende virker det som Scientology helt mangler sammenligninger. Man får inntrykk av at dens korte historie og rasjonelle og nesten teknologiske tilnæringsmåte forhindrer dette aspektet ved religionen. Gjennom min lesning av materialet jeg har fått, lurte jeg imidlertid på om det i redegjørelsen av L. Ron Hubbards liv, spesielt det tidlige stadiet, finnes en antydning til en hagiografi, og det kunne være av interesse å følge utviklingen.

Den filosofiske og dogmatiske dimensjonen er den fjerde. Det er ikke mulig på en adekvat måte å ta for seg Scientologs omfattende og ikke helt ukompliserte filosofi i et så begrenset format. Det er delvis en esoterisk doktrine, der innholdet i ulike ting avsløres gradvis gjennom å anvende en esoterisk terminologi med mange verbale, språklige nydannelser og semantiske forandringer. Man kan si at selv om begrepet «Det høyeste vesen» eksisterer, finnes det andre trosbegreper som også spiller en viktig rolle. Det vesentligste er at et menneske anses å være et åndelig vesen. Personen selv, utover navn, kropp og sinn, kalles en *thetan* (for «ånd», «sjel», «livskraft») fra ordet *theta*, et symbol for tanke eller ånd. Thetanen er ikke-materiell og faktisk ikke en del av vår fysiske verden, men har blitt fanget i den og tynget ned i den og antar en menneskekropp ved fødselen.

Årsaken til dette er tidligere eksistenser og gjerninger i dette eller tidligere liv som forhindrer innsikt og forståelse. Målsettingen for auditeringsprosedyrer er at disse forhindringene, fortidens «spor», skal oppdages og forstås, og på denne måten bli eliminert. På denne måten kan et menneske, eller snarere thetanen, utvikle seg og gå fra det følelsesmessige og reaktive til høyere nivåer av innsikt og frihet.

Målet er at thetanen skal oppnå en gudelignende, men i virkeligheten opprinnelig tilstand. Hvert menneske anses å ha et potensial for å utvikle seg. Det anses som grunnleggende sett godt, og at det har mulighet til å oppnå en høyere åndelig tilstand og kunnskap om Det høyeste vesenet.

Av dette kan vi se at Scientology har en teologi, en antropologi og en doktrine om frelse med en indre helhet som er godt gjennomtenkt. Hva en religionshistoriker først og fremst slås av, er den store likheten som finnes mellom denne læren og de som finnes innenfor visse indiske religioner og religiøse filosofiske systemer. I disse finner vi også begrepet om at menneskets gjerninger har konsekvenser for dets fremtidige liv, i form av opplevelser som kan gjenaktiveres og som senere former dets fremtid. Gjennom gode gjerninger, meditasjon og andre praksiser kan disse oppdages og elimineres for å støtte eller overhodet gjøre åndelig utvikling mulig. I hinduismen er selve kjernen at hvert eneste menneskelige vesen tenkes å bestå av et åndelig vesen, en sjel hinsides all individualitet. Det er denne sjelen som skal frigjøres for å vende tilbake til sin opprinnelige tilstand.

Beskrivelsen av disse prosedyrene, som i Scientology ofte er teknisk, har sitt motstykke i indiske frelsemetoder.

Det er også vanlig i Scientology og i visse indiske tankeretninger at undervisningen utføres i en hierarkisk form, slik at man først må oppnå et visst åndelig nivå eller en tilstand for å få lov til å delta i det neste nivået. Både tradisjoner og overganger mellom nivåene er forbundet med prestasjoner av forskjellige slag.

Den femte dimensjonen er den etiske og juridiske. Ettersom mennesket anses å være grunnleggende sett godt, kan det velge det rette og det gode. I Scientologykirkens trosbekjennelse uttrykkes troen på like rettigheter for alle, og tyngdepunktet ligger på menneskerettigheter. Det større perspektivet er definitivt tatt med, selv om etikk i Scientology har individet som midtpunkt. Man bedriver også sosiale aktiviteter gjennom ulike organisasjoner, noe som imidlertid ikke er av primær interesse for en religionshistoriker.

Den sjettede dimensjonen, den sosiale og institusjonelle, kan gjenspeile en integrering og aksept av religiøse samfunn i samfunnet omkring dem. Scientologykirken er organisert på en måte som minner om kristne kirker, dvs. med et hierarki av prester og lekfolk som en forenende kraft. Det finnes ulike aktiviteter i forsamlingen, men ettersom den praktiske utøvingen er fokusert på individet og dets utvikling, får man ikke inntrykk av at det er forsamlingen i kirken som er den sentrale sosiale enheten. I henhold til tilgjengelige undersøkelser virker det som gjennomsnittsmedlemmet befinner seg i den yngre middelalderen og sosialt sett tilhører middelklassen. Gjennomsnittsmedlemmet blir ikke med fordi vedkommende befinner seg i en «krise», og det samme gjelder i de tilfellene der noen har forlatt kirken. Kirkens virksomhet blir, ifølge de opplysningene som er tilgjengelige, finansiert gjennom donasjoner og bidrag fra dens medlemmer.

Den sjuende og siste dimensjonen er den materielle og estetiske. Utpekingen av et kapell til religiøse tjenester, prestenes klesdrakt og den religiøse symbolikken gjør det generelt naturlig å sammenligne med vestlig kristendom. Det som er karakteristisk for Scientologykirken, er at det finnes et kontor for religionens grunnlegger, L. Ron Hubbard, i hver eneste kirke. Dette ser ut til å fungere som et symbol på ærbødighet og respekt for hans arv.

En konklusjon på denne korte undersøkelsen av de ulike aspektene ved Scientologykirken er at den har store likheter med orientalsk religion når det gjelder spørsmål som angår synet på menneskets natur og dannelsen av doktrinen. Organisasjonen og de religiøse tjenestene minner mer om Vesten og kristendommen.

Scientology fremstår helt og holdent som en religion, og derfor er det naturlig å uttrykke oppfatningen at den i et samfunn som har religionsfrihet, bør få ressurser til å tilfredstille behovet til sine tilhengere og medlemmer for den religiøse troen.

PER-ARNE BERGLIE

Stockholm, Sverige

20. mars 1996